

Anyák

Haltovat'

A nap még gyenge volt, ebédig sem tudott megszáradni az éjjeli eső áztatta föld. Zuzana a nedves fűben térdelt. A kezében egy nyitott könyvet tartott, bár a halott férjéért mondott imát már kívülről tudta. Kisírt szzemének tekintetét a friss földhányásra szegezte.

A német kommandatúra hosszas rábeszélés után sem engedélyezte a lelkeseknek, hogy megszentelt földbe temesse el az orosz partizánt a temetőben. A falubeli legényeknek a hegy alatt kellett kiásniuk egy gödröt a fagyott földbe, pont ott, ahol a férfit lelőtték. A testet lepedőbe csavarták, és a durva deszkákból sebtében összetakolt koporsóba temették. De a lelkes így is megszentelte a sírt. Mindegy, hogy bolsevik vagy nemzetiszocialista, Isten előtt mindannyian egyenlők vagyunk, förmedt rá a tiltakozó gárdistára, aki felügyelte a temetést.

Amikor elvonult a front, Zuzana első gondolata az volt, hogy csináltat egy rendes sírkövet. Tudta, hogy az anyja egy fillért sem ad erre, így elhatározta, hogy az új nemzeti bizottsághoz fordul. Csak félt, nehogy át akarják viteni Alexejt a lenti temetőbe, vagy neadjisten egyenesen a Szovjetunióba. Ott a hegy lábánál közel lehetett hozzá. Minden nap meglátogathatta, néhanapján háromszor is. Az anyja persze dühös volt, félt, vajon mit gondolnak az emberek, hogy Zuzana ilyen nyíltan siratja bolsevik szeretőjét.

De Zuzánának mindegy volt. Pár hét múlva úgyis mindenki láthatja majd, hogy gyermeket vár. A kis Alexejt. Biztosan fiú lesz. Alexej Alexejevics. Már egy ideje törte rajta a fejét, hogyan is jelentse be az anyjának.

Zuzana keresztet vetett. Épp be akarta csukni az imakönyvet, de ekkor tekintete a jobb oldal aljára esett, ahol az elhunyt szülőkért mondott ima állt. Eszébe jutott, hogy a gyermeke nevében imádkozzon annak apjáért. Egyik kezét a hasára tette, mintha össze akarna kapcsolódni a gyermekkel, a másikkal erősen megragadta a könyvet, mert a szél belekapott a könyv lapjaiba:

– Uram, ki megparancsoltad, hogy anyánkat és atyánkat tiszteljük, könyörülj az én atyám lelkén. . .

Amikor a domboldalon át visszatért a házhoz, észrevette, hogy a kertjükből három férfi tart felé. Két szovjet katona, a hideg márciusi napfényben ragyogott egyenruhájuk vörös váll-lapja, a harmadik milicista volt, falusiasan öltözött civil, ruháján vörös karszalag. Csak Alexejt ne akarják máshova vinni, futott át az agyán.

– Zuzana Lauková? – kérdezte a milicista, amikor a rét közepén összetaláltak.

– Igen, de hisz tudják – válaszolta Zuzana.

A férfi megvetően lebiggyesztette a száját:

– Valamit meg kell magyaráznia, jöjjön velünk.

A szovjet katonák nemigen foglalkoztak vele. Elöl mentek, és valamin nagyon jól mulattak.

– Alexej temetéséről van szó? – kérdezte Zuzana.

– Nem tudom – mondta a vörös karszalagos. – Lőcsén majd megmondják. Hozza az iratait, meg valami ruhát, ha gondolja. Megint eshet.

Zuzana meggyorsította a lépteit, hogy beérje a katonákat. Minél többet meg akart ragadni dallamos orosz beszédükből, mely Alexejre emlékeztette.

Amikor a házhoz értek, az anyja már az udvaron állt.

– Mi folyik itt? – kérdezte.

– Nyicsevo – mosolygott az egyik katona, és legyintett.

– Tényleg semmi – nyugtatta meg az anyját Zuzana. – Ne izgassa fel magát, mamika.

– Valamit meg kell magyaráznia, jöjjön velünk – ismételte a milicista. Zuzanához fordult, és ellenségesen rádörrent:

– Lódulj befele az iratokért! Ancvaj!

A konyhában Zuzana kinyitotta az almáriumot, kivette belőle az igazolványát, és beledugta az imádságos könyvet.

– Azt az énekeskönyvet is hozni akarja? – lepte meg a milicista.

– Ha várakozni kell, legalább imádkozhatok – magyarázta Zuzana.

A férfi megvonta a vállát.

Zuzana belépett a szobába a vállkendőjéért. Az ajtó félig nyitva maradt, így hallotta, hogy az anyja azt kérdezi a férfitől, hogy most már az oroszokkal tart-e. A férfi azt válaszolta, hogy hiszen mindenki látta, mi történt a környékbeli falvakban, amikor elvonult a front. Az oroszok neki voltak vadulva, valakinek minden bátorságát összeszedve megálljt kellett parancsolni nekik. Zuzana anyja gúnyosan azt kérdezte, hogy előtte meg a németeknek parancsolta-e ugyanazt. A férfi ráfordult, hogy a saját érdekében tartsa a pófáját.

Zuzana arra gondolt, hogy talán mégsem kéne Lőcsén öreganyám módjára sétálgatnia kezében az imakönyvvel, ezért átöltözött az anyja sötétkék, elől rejtett zsebes ünneplő szoknyájába. Oda dugta be az imakönyvet.

A kiskapunál orosz autó állt. A katonák már bent ültek, Zuzánára vártak. Az anya azonban szoroson magához ölelte még a lányát, magához szorította, mintha nem akarná elengedni. A milicistának végül ki kellett szállni az autóból, hogy durván szétválassza őket. Az anya elsírta magát, és újból meg akarta ölelni a lányát, de a férfi félrelökte és rákiáltott:

– Nyughass már, te satrafa!

RANKOV, Pavol
Az idő távlatából
(Tóth Annamária ford.)
Kalligram, 2010

Szeptember elsején
(vagy máskor)
(Mészáros Tünde ford.)
Kalligram, 2011

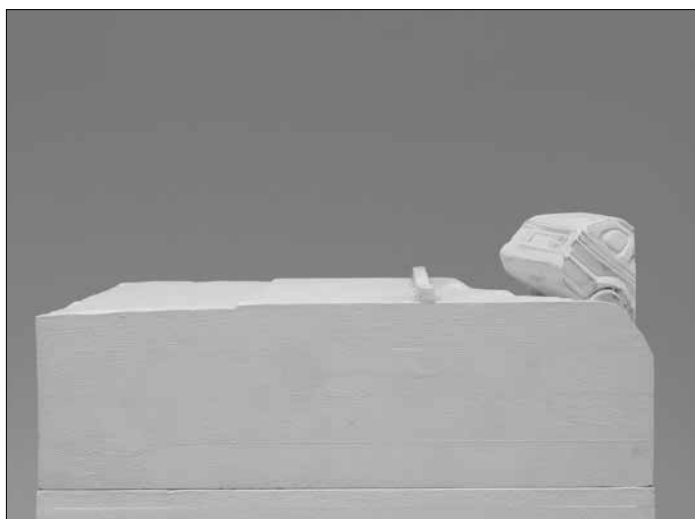
„Mi és ők / ők és mi”
Magyar Lettre
Internationale, 47

„Rövidhírek”
Magyar Lettre
Internationale, 57

„A mai szlovák prózáról”
Magyar Lettre
Internationale, 63

„Szeptember elsején történt”
Magyar Lettre
Internationale, 80

(Horváth Viktorral és Krzysztof Vargával)
„A zsolnai kerekasztal”
Magyar Lettre
Internationale, 87

Az orosz katonák szórakozott pillantást váltottak.
Zuzana beszállt az autóba, az pedig elindult.

Rubáska

Zuzana csak ritkán járt be a szülőfalujából Lócsére. A város újra és újra elvárta az ódon szépségével. Zálesná Poruba-i nyomorúságos élete éles kontrasztban állt a gyönyörű városi házakkal, melyek hatalmas kömlékeként emlékeztettek az elmúlt évszázadok lócsői polgárainak fényűző és dicső életére. Zuzana gyakran gondolt rá, hogy rossz korban született. A legjobb idők már elmúltak, csak ezek a szép épületek maradtak utánuk, csak hogy ma már nem laknak bennük hozzájuk méltó lelkes és büszke emberek.

A Belügyek Nemzeti Bizottságának városi parancsnoksága egy olyan háiban volt, ahonnan egyenesen a hatalmas négyszögletes térre és a ferences klostorra nézett. Zuzana a második emeleten állt az ablak mellett, és a nyüzsgő teret figyelte. Szovjet katonák masíroztak erőteljesen, a helyiek viszont valamivel lassabban, mintegy óvatosabban jöttek-mentek. Háta mögött a folyosó csendes és kihalt volt, csak olykor-olykor vágott át rajta valaki egyik ajtótól a másikig. Már jó félórja várakozott itt, de senki sem vett róla tudomást. Talán elfelejtették, hogy ide vezették. A tisztnek, aki beszélni akart vele, talán el kellett mennie, fontosabb dolgok szólították el, no de ő csak estig vár itt, aztán egyedül kell visszasétálnia az éjjel egészen Zálesná Porubáig.

Végül mégiscsak kinyílt az ajtó a folyosó végén. Egy civilbe öltözött nő jelent meg mögötte, és erőlesen rászólt:

– Zuzana Lajukova, igyite szudá! Bisztro!

– A nevem Lauková, Zuzana Lauková – javította ki a nőt, ahogy belépett mellette.

Egy nagy helyiségben találta magát, aminek nagyobb része tele volt zsúfolva összevissza dobált bútorokkal. Csak az ajtó mellett alakítottak ki egy ideiglenes irodát íróasztallal, vele szemben két székkal. Az asztal szélén lámpa, közepén írógép, ami körül szétdobált papírok hevertek. Az ablak és az ajtó között egy kis vaskályha állt, rajta fahasábok. A helyiségben túl meleg volt.

A szovjet tisztviselő az asztal egyik végében foglalt helyet, intett neki, hogy üljön le vele szemben. Zuzana levette a kabátját, és a vállkendővel együtt a térdére fektette.

A tisztviselő megkérdezte, hogy ismerte-e Alexej Alexejevics Orlovot.

Zuzana arca egy pillanatra felragyogott:

– Igen, hisz... – akaratlan mozdulattal végigsimított a hasán – hiszen gyakran járt hozzánk.

– Gyakran? – vont a szemöldökét a tisztviselő kíváncsian.

– Gyakran. Ételtér jött a faluba, és nálunk gyakorta megállt. A hegy alatt lakunk, az utolsó házban. Mindig tettem a hátizsákjába egy üveg lekvárt, vagy pár almát. Több nem jutott, szegények vagyunk... Ezenkívül nem akartam, hogy édesanyám valamit észrevegyen.

A tisztviselő megkérdezte, kinek mesélt Zuzana Alexej látogatásairól. Azt válaszolta, hogy erről senkinek nem beszélt. Sokan tudták, hogy Alexej jár a faluba, hiszen többen adtak neki ételmet, de azt valószínűleg senki nem tudta, hogy hozzá is be-bejár. A tisztviselő bólintott, hogy érti. Aztán papírt fűzött az írógépbe, és gépelni kezdett. Időnként belepillantott az asztalon lévő iratokba. Úgy tűnt, nincs több kérdése.

– Alexej sírjáról gondoskodunk – mondta végül Zuzana.

A tisztviselő egy pillanatra felemelte a tekintetét a papírokból.

– Sírkövet állítunk, rajta a névvel... oroszul és szlovákul is, ahogy illik. Az a sír emléket állít a háború áldozatainak.

A tisztviselő bólintott.

– Kraszívaja igyéja.

Ismét a papírjai fölé hajolt, folytatta az írást, majd felállt, és az ablakhoz lépett. Kinyitotta és kihajolt rajta.

– Zsenya, hozz egy rubáskát – kiabálta.

Egy perc múlva gépfegyveres katona lépett be a helyiségbe. A kezében egy régi, gyűrött flanelinget tartott. Az ajtónál maradt, mintha további utasításra várna.

A tisztviselő hosszan végigmérte Zuzánát. Aztán nyugodt, de határozott hangon azt kérdezte, hogy miért árulta el Alexejt. Zuzana nem értette, miről beszél. A tisztviselő ugyanolyan nyugodtan, mint az előbb, megismételte a kérdést. Zuzana végre felfogta, pupillája hirtelen kitágult, ajka akaratlanul szétnyílt. Halkan feljajdult, de nem szólt egy szót sem. Aztán a szívére tette a kezét, mintha esküre készülne, de sokáig nem tudott megszólalni.

– No... – sürgette a tisztviselő.

– Hogy... – dadogta Zuzana, – hogy én elárultam volna Alexejt? Én?

– Te – a tisztviselő hangja nyugodt maradt.

– Nem, én nem árultam el őt... Én szerettem Alexejt.

– Ah! – tördelte a kezét színpadiasan a tisztviselő. – Hát ő szerette Alexejt... Fasiszta ribanc!

A tisztviselő az asztalára mutatott, és azt mondta, hogy a Vörös Hadsegreg egy csomó német iratot szerzett meg. Épp feldolgozás alatt vannak. Gúnyosan elmosolyodott, és felvette az egyik papírt. Ezen itt például a fasiszták megjegyzik, hogy decemberben meglátogatta őket Zuzana Laukova, és az orosz banditák ellátási osztályának mozgásáról informálta őket. Zuzana a papír után kapott:

– Mutassa.

– Nyet! – vágott a tisztviselő ököllel az asztalra. – És most vedd le a blúzodat.

– Én nem adtam föl Alexejt, mutassa azt a papírt!

– Hallgass, és vedd le a blúzod!

– Én nem adtam föl Alexejt, mutassa azt a papírt! – kiabálta Zuzana még hangosabban.

Egyszer csak megérezte, hogy a katona hátra böki. Megfordult, és látta, hogy ráfogja a gépfegyverét.

– Én nem adtam föl Alexejt – igyekezett most neki magyarázni. – Érti? Én szerettem őt.

– Vedd le a blúzodat! – kiáltotta a katona, és iránymutatóképp összerántotta elől az egyenruháját.

Zuzana végre felfogta, hogy azt akarják, vegye le az ingét. A tisztviselő felé fordult, és lassan kibújít a blúzából. Az asztalra tette. Noha volt rajta kombiné, kezével eltakarta a mellét, mintha meztelen lenne.

– Öltözz – parancsolta a tisztviselő, és fejével intett a katonának.

Zuzana megfordult. A katona odaadta neki az inget, amit magával hozott. Zuzana erőteljesen nyúlt utána, és lassan belebújt. Érezte, hogy az ing meg van merevedve a beleszáradt férfi izzadságtól, de nem tiltakozott. Mit számít, hogy mi van rajta, ha egyszer ezek azt hiszik, hogy feladta Alexejt a németeknek?! A váratlan vádtól minden ereje elszállt. Tompa tehetetlenség szállta meg lelkét-testét.

A tisztviselő közben magához intette a katonát, és valamit halkán magyarázott neki. Úgy tűnt, hogy az nem értett egyet vele. Zuzana próbált figyelni. A katona talán meggyőzte a tisztviselőt, hogy Zuzana ártatlan. Nála talán több megértésre találna.

De nem így volt. Zuzana megértette, hogy azok ketten azon vitatkoznak, hogy hova vigyék őt. A tisztviselő a megyei bíróság fogdájába akarta küldeni, de a katona ellenvetette, hogy ott csupa férfival teli helyiség van csak. Jobb lenne a nőt elkülönítve tartani, egyenesen a parancsnokság épületébe zárni. A pincében még két szabad helyiség van. A tisztviselő végül beleegyezett.

A katona intett Zuzánának, hogy előtte menjen. Az első emeletre vezette egy nyitott ajtajú szobába. Itt még nagyobb rendetlenség volt, mint odafent. A földön kabátok, ruhák, pulóverek, nadrágok, bocskorok, esernyők és nyitott bőröndök hevertek szanaszét. Zuzana sejtette, hogy az az ing is, ami most rajta van, pár perce még itt lehetett valahol.

A szoba közepén egy idősebb kövér nő ült egyenruhában. Amikor a katona Zuzánával belépett, a nő otton pillantott rájuk.

– Személyi ellenőrzés – magyarázta a katona.

A nő kelletlenül felállt. Elvette Zuzánától a vállkendőt, és a székre tette. Ezután megtapogatta a hóna alatt. Hatalmas keze lassan lejjebb siklott. A derekánál matatott egy kicsit, kivette az imakönyvet, és a földre dobta. Aztán a szoknyájából kihúzta a gumit. Méretes mutatóujját még a kapucijába is bedugta fölülről. Végül a katonához fordult, jelezve, hogy minden rendben. Az intett Zuzánának, hogy vegye fel a vállkendőt a székről, és menjen ki. Amikor Zuzana az imakönyvért nyúlt, megint ráfogta a fegyvert. Aztán még morgott valamit, és leengedte a gépfegyver csövét.

(regényrészlet)

TÓTH ANNAMÁRIA FORDÍTÁSA